בלק ב

א. מ׳האָט שוין געַרעדט כמה פעמים, אַז ענינו פון פירוש רש״י על התורה איז צו מפרש זיין פשוטו של מקרא (ווי רש״י זאָגט בכמה מקומות בפירושו[1]). און אין די ערטער וואו רש״י ברענגט אַן „אגדה״ — איז עס ווי רש״י אַליין זאָגט[2]: ואני לא באתי אלא (לפשוטו של מקרא ו)לאגדה המיישבת דברי המקרא דבר דבור על אופניו.

דאָס הייסט, אַז רש״י ברענגט אַן אגדה בלויז א) ווען עס איז דאָ אַ שוועריקייט אין פשט המקרא וואָס פאַדערט אַ ישוב, און ב) די „אגדה (איז) מיישבת דברי המקרא״;

משא״כ אין די ערטער וואו דער מקרא קען געטייטשט ווערן כפשוטו ממש אָן קיין שווערקייט — ברענגט ניט רש״י קיין „אגדה״ (אפילו ניט אַזאַ אגדה וואָס „פאַסט״ אַריין אין לשון המקרא „דבר דבור על אופניו״).

עפ״ז ווערט אַ תמי׳ גדולה בנוגע אַ פסוק בפרשתנו, וואו מען געפינט אַז (רוב) פשטנים זיינען עס מפרש כפירושו הפשוט, און דוקא רש״י איז עס מפרש (לכאורה) לויט אַ דרש!

צווישן די ערשטע דיבורים וואָס בלעם האָט געזאָגט בשבחם של ישראל, איז דער פסוק[3] — „כי מראש צורים אראנו ומגבעות אשורנו הן עם לבדד ישכון גו״. זיינען פשטנים[4] (אבן עזרא[5], רשב״ם, רמב״ן, רלב״ג ועוד) מפרש די ווערטער „מראש צורים אראנו״ כפשוטם, אַז בלעם איז דעמאָלט געשטאַנען אויף אַ שפּיץ באַרג („ראש צורים״) פון וואַנעט ער האָט געזען די אידן („אראנו״), און זעענדיק זיי האָט ער זיי משבח געווען — „הן עם לבדד ישכון גו״.

רש״י אַבער שטעלט זיך אויף די ווערטער „כי מראש צורים אראנו״ און איז מפרש (ע״ד ווי אין מדרש[6]): אני מסתכל בראשיתם ובתחלת שרשיהם ואני רואה אותם מיוסדים וחזקים כצורים וגבעות הללו על ידי אבות ואמהות.

איז אינגאַנצן ניט מובן: פאַרוואָס לאָזט אָפּ רש״י[7] דעם פירוש הפשוט פון „מראש צורים אראנו״[8] און טייטשט די ווערטער לויט אַ דרש[9]?

ב. מפרשים[10] זיינען מבאר, אַז לויטן פירוש הפשוט איז שווער — וואָס איז דאָ נוגע צו דערציילן וואו בלעם איז דעמאָלט געשטאַנען? און דערפאַר זאָגט מען (און דרש׳נט דער מדרש), אַז אויך

1) בראשית ג, ח. שם, כד. ובריבוי מקומות.
2) בראשית ג, ח.
3) פרשתנו כג, ט.
4) וכ״ה בת״א.
5) בפירושו הראשון. וראה לקמן הערה 45.
6) תנחומא פרשתנו יב. במדב״ר פ״כ, יט. זהר פרשתנו רי, ב. וראה לקמן סעיף ג ובהערות שם.
7) ולהעיר מהקדמת רש״י לשה״ש: אין לך מקרא יוצא מידי פשוטו ומשמעו ואע״פ שדברו הנביאים דבריהם בדוגמא צריך ליישב הדוגמא על אופני׳ ועל סדרה.
8) ודוחק לומר שהוא לתרץ הכפל „מראש צורים אראנו ומגבעות אשורנו״ — כי בלעם דיבר במליצה ושיר כו׳ שבזה רגיל לכפול הענין במלות שונות. אבל ראה לקו״ש חי״ג ע׳ 78 הערה 4. חל״א ע׳ 79 ואילך.
9) ראה גם בחיי כאן: על דרך הפשט הוא המקום הגבוה כו׳ ועל דרך הדרש צורים אלו האבות כו׳.
10) פי׳ מהרז״ו לבמדב״ר שם.

„מראש צורים וגו׳" איז אַ טייל פון די שבחים וואָס בלעם האָט געזאָגט וועגן אידן.

אָבער לויטן דרך הפשט איז דאָס כלל קיין קשיא ניט, ואדרבה — פון המשך הכתובים איז גאָר מוכרח (לכאורה) צו טייטשן כפשוטו:

נאָך דעם ווי בלעם האָט פאַרענדיקט די ערשטע דיבורים פון שבחים וברכות אויף אידן, האָט בלק געזאָגט צו בלעם״ז: „מה עשית לי לקוב גו׳ והנה ברכת גו׳ לך נא אתי אל מקום אחר אשר תראנו משם אפס קצהו תראה וכולו לא תראה וגו׳"[11], וואָס דערפון איז געדרונגען, אַז בלק האָט גאָר געמיינט אַז די סיבה פאַר־ווָאס בלעם האָט פריער געבענטשט אידן איז געווען דאָס וואָס ער האָט געזען „כולו".

ווי שטייט פריער אַז בלעם האָט געזען דעם עם ישראל „כולו" (ואדרבה: פריער[12] שטייט גאָר „ויקח בלק את בלעם ויעלהו במות בעל[13] וירא משם (נאָר) קצה[14] העם"[15])? — איז ווען מ׳טייטשט די ווערטער „כי מראש צורים אראנו" כפשוטו, איז דאָס קיין שאלה ניט: בלעם אַליין האָט עס געזאָגט און מדגיש געווען — „מראש צורים אראנו", און נאָכמער ער האָט דאָס געזאָגט אַלס התחלה (און ביאור ברמז) צו די ברכות שבהמשך הדיבור[16].

11) כג, יא. יג.

12) כב, מא.

13) ואם נאמר שבלק הקריב שם קרבנותיו — הרי לכאורה גם דברי בלעם נאמרו משם (ראה לעיל כג, ו).

14) להעיר מרש״י בהעלותך יא, א.

15) ומ״ש במדרש לקח טוב שם „כלומר כל העם מקצה" — לכאורה אינו לפי פשוטו.

16) ראה רשב״ם כאן. רמב״ן כאן ולעיל כב, מא. ועוד.

קומט אויס, אַז דוקא לויטן פירוש הפשוט אין „כי מראש צורים אראנו" איז מובן דער המשך הכתובים.

ג. אויך דאָרף מען פאַרשטיין לשון רש״י:

דער מקור פון פירוש רש״י — אַז דער פסוק רעדט וועגן דער גרונטי־קייט און שטאַרקייט פון אידן מצד די אבות ואמהות — איז אין מדרש[17], אָבער דאָרט איז דער לשון: „כי מראש צורים[18] אלו אבות ומגבעות אלו אמהות". און דער יסוד פונעם דרש איז[19] דאָס וואָס מען געפינט[20] אַז די „אבות" ווערן אָנגערופן (בכמה פסוקים[21]) „הרים" [אָדער „צור"[22], ווי עס שטייט אין ישעי׳[23] „הביטו אל צור חצבתם גו׳ הביטו אל אברהם אביכם גו׳"].

17) ראה מדרשים שנסמנו בהערה 6 המשל ד„אדם שבא לקוץ את אילן . . הריני הולך לשרשו . . מצאן קשים". ומפרש״י כאן משמע שהתיבות „דבר אחר" במדרש שם מיותרות (ובילקוט ליתא, וכמ״ש בעץ יוסף לבמדב״ר שם), כי הדרש „אלו אבות . . אמהות" הוא ההמשך והסיום דהמשל שלפנ״ז.

18) במדרש רבה עם כל המפרשים (הוצאת ראַ״ם וצילום שלה) ליתא תיבה זו (צורים). וראה פסיקתא דר״כ ופסיקתא רבתי פ׳ זכור דדריש „על ראש . . זכות אבות הגבעה . . אמהות" (ועד״ז במכילתא בשלח יז, ט״ז), ומביא הכתוב דמראש צורים גו׳ (וראה הערות המו״ל בפסיקתא דר״כ (באבער) שם).

אבל בתנחומא (ותנחומא באבער יט) הוא כבפנים. וכן הוא בכמה דפוסים דהמדרש רבה (וכן הגי׳ הרד״ל והרש״ש (בהוספות שם). — ובתיב״ע עה״פ מפורש: דמתילין לטוריא. וראה גם שמו״ר פט״ו, ז (שצויין במתנת כהונה ופי׳ מהרז״ו בבמדב״ר שם). ועוד.

19) ראה עץ יוסף לתנחומא (ובמדב״ר) שם.

20) ר״ה יא, א. שמו״ר פט״ו, ד. שם, ז. ועוד.

21) וכבהפטורת פרשתנו (מיכה ו, א־ב ובפרש״י).

22) זהר שבהערה 6. מדרש לקח טוב ויל״ש פרשתנו כאן.

23) נא, א־ב וכפרש״י (ועוד) שם.

איז ניט מובן: א) פאַרוואָס זאָגט רש"י דעם לשון „על ידי אבות ואמהות", ניט ווי לשון המדרש — „אלו אבות . . אלו אמהות"? ב) פאַרוואָס ברענגט ניט רש"י קיינע ראיות פון פסוקים[24] אַז „צורים" איז אַ כינוי אויף „אבות" — וואָס דאָס וואָלט מחזק געווען (לכל הפחות) אַז דער דרש איז מתאים (אויך) מיט פשוטו של מקרא?

אמנם כד דייקת שפיר בלשון רש"י איז מוכח, אדרבה, אַז ער איז טאַקע אויסן לשנות, צו מפרש זיין ניט ווי דער מדרש אַז „ראש צורים אלו אבות ומ־גבעות אלו אמהות", נאָר ווי רש"י איז מדקדק בלשונו: „אני מסתכל בראשיתם ובתחלת שרשיהם ואני רואה אותם — די אידן — מיוסדים (אין זייערע שרשים) וחזקים כצורים וגבעות הללו".

דאָס הייסט, אַז די אידן זיינען די (וועלכע זיינען חזקים ווי) „צורים וגבעות", און די אבות ואמהות זיינען דער „מראש (צורים)" — די „ראשית" און „שרשים" פון אידן (וואָס מאַכן די אידן צורים, חזקים); און דערפאַר איז רש"י מדייק „על ידי אבות ואמהות" — ניט אַז צורים וגבעות זיינען די אבות ואמהות, נאָר אַז וועלן אַ צור — דעם חזוק, באַקומען די אידן דורך (זייער „ראש" ושרשים) די אבות ואמהות.

עס בלייבט אַבער ניט מוסבר — הא גופא טעמא בעי: וויבאַלד אַז סיי־ווי לערנט רש"י (ניט כפשוטו, נאָר) אַז „מראש צורים" באַצייכנט די שטאַרקייט אין פאַרבינדונג מיט די אבות ואמהות — פאַרוואָס איז ער משנה פון מדרש, און אַנשטאָט צו לערנען אַז „צורים" מיינט די אבות [און ווי געבראַכט פריער איז דאָס אַ מקרא מלא — „הביטו אל צור חצבתם גו' אברהם אביכם"[25]], איז ער מפרש אַז צורים וגבעות באַציט זיך צו אידן, און די אבות ואמהות זיינען בלויז „ראש צורים"?

ד. איז דער ביאור בזה — בפשטות:

אַלס הקדמה צו דברי בלעם זאָגט דער פסוק[26]: „וישא משלו ויאמר". דעם וואָרט „משלו" איז רש"י דאָ[27] ניט מפרש, וואָס דערפון איז מובן, אַז לויט רש"י איז פירושו — פשוטו כמשמעו, אַז בלעם האָט דאָ געריידט מיט אַ משל, במובנו הפשוט — „משל למה הדבר דומה".

[און ווי מ'זעט אַז אין יעדערע פון די וויכטערדיקע (דריי מאָל) רייד פון בלעם, וואו עס שטייט אויך „וישא משלו"[28], האָט ער משבח געווען אידן נוצנדיק דערביי משלים — „כתועפות ראם"[29], „כלביא גו' וכארי"[30], „כנחלים . . כגנות גו'"[31], „דרך כוכב"[32].

ווערט די שאלה: וועלכע פון זיינע דיבורים זיינען געווען בדרך משל[33]?

---

24) ע"ד רש"י חוקת כא, כ ד"ה במחוקק. ובכ"מ.

25) וגם בנוגע „ומגבעות אלו אמהות" — ראה רש"י לעיל (ויחי מט, כו בסופו „ואונקלוס תרגם").

26) כג, ז.

27) וגם לא לעיל חוקת כא, כז „יאמרו המושלים" (ובפרש"י שם „בלעם שנאמר בו וישא משלו"). וראה רש"י תבא כח, לו: למשל . . יאמרו זו דומה כו'.

28) כג, יח. כד, ג. שם, טו. — וראה לקמן ס"ו ואילך.

בנוגע לנבואתו אח"כ על שאר אומות (שגם שם נאמר (כד, כ־כג) „וישא משלו") — ראה לקמן סעיף ז והערה 61.

29) כג, כב. וכן כד, ח.

30) כג, כד. וכן כד, ט.

31) כד, ו.

32) כד, יז. — אבל מש"נ אח"כ „וקם שבט — מלך רוזה ומושל" (רש"י) אינו משל, כי „שבט" הוא כינוי למלך ורוזה. וראה ויחי מט, י ובפרש"י שם.

33) שמלשון „וישא משלו ויאמר" מוכח שדיבר במשל (ולא רק שנבואתו מה' היתה במשל — ראה

התחלת דבריו „מן ארם ינחני בלק גו' לכה גו' מה אקוב גו'"[34] איז ניט קיין משל, נאָר דאָס זיינען דברים כהווייתן: און די ווייטערדיקע דברי ברכה ושבח — „הן עם לבדד ישכון ובגוים לא יתחשב" — זיינען אויך ניט קיין משל[35].

לכאורה וואָלט מען געקענט זאָגן אַז „משלו" באציט זיך צו די (ווייטער־דיקע) ווערטער[36] „מי מנה עפר יעקב", ווי מפרשים[37] טייטשן, אַז דאָס מיינט אַז צוליב דעם ריבוי עצום פון אידן קען מען זיי ניט ציילן, אַזוי ווי ע"ד משל „עפר", וועלכער קען ניט ווערן גע־ציילט: און ווי עס שטייט אין פסוק פריער[38] „ושמתי את זרעך כעפר הארץ אשר אם יוכל איש למנות גו'".

— איז אַבער רש"י אַליין שולל דעם פירוש:

אויף „מי מנה עפר יעקב" ברענגט רש"י (בפירושו הראשון) „כתרגומו דעדקיא דבית יעקב וכו'", דאָס הייסט, אַז דער וואָרט „עפר (יעקב)" אין דעם פסוק (איז ניט אַן אויסדרוק של משל אויף אידן, צו באַצייכענען זייער ריבוי, נאָר עס) מיינט בפשטות — די קליינע קינדער (פון יעקב)[39].

[מצד דעם וואָס „עפר" איז שטויב, לשון „עפרורית"[40] און דערפאַר ווערן „בנים דקים"[41] אַנגערופן בשם „עפר"; אַדער ווייל „עפר" (אין דעם פסוק) איז

בהעלותך יב, ח ובפרש"י).

בספורנו (כג, ז) שבתורה לא מסופר „המשל שראה בנבואתו" כ"א רק ש„אחר שספר המשל פתר את ענינו ואמר כי הוראת המשל היתה איך מן ארם כו'".

אבל מפשטות המשך לשון הכתוב — „וישא משלו ויאמר מן ארם גו'" — משמע לכאורה שבדברים אלו (שבכתוב) יש משל. וכנ"ל בפנים שבכל א' מדברי בלעם (דלקמן) יש משל (א' עכ"פ) על בנ"י וכו'.

34) כג, ז־ח.

35) בפרש"י ד"ה הן עם — „כתרגומו", ובת"א „בלחודיהון עתידין דיחסנון עלמא". אבל גם לפי זה אין זה משל (שהרי „לבדד" פירושו כפשוטו — „בלחודיהון") אלא שדיבר בקיצור כו' ורמז בזה הירושה דלעת"ל.

36) כג, י.

37) ראב"ע, רמב"ן, בחיי (על דרך הפשט), רלב"ג, אברבנאל ועוד.

38) לך יג, טז. וכן ויצא כח, יד. ועד"ז בעוד מקומות.

39) בת"א שם ממשיך ד„אמיר עליהון יסגון כעפרא דארעא", וי"מ (נחלת יעקב כאן) דאין כוונת התרגום לפרש „עפר" — „עדקיא", כ"א „פי' הכתוב כך הוא מי מנה אותם שעליהם נאמר יסגון כעפרא דארעא", אלא שס"ל להתרגום שדבר זה נתקיים רק בקטנים (כי גדולים מבן עשרים עוברים על הפקודים תחת המנין. וראה רשב"ם (ט־י), גור"א ועוד כאן) ולכן מוסיף התרגום „דעדקיא".

אבל מזה שרש"י מעתיק (מהתרגום) רק התיבות „דעדקיא דבית יעקב", והמשך לשונו הנ"ל רק מרמז ב„וכו'" — מוכח, שס"ל לרש"י דלפי התרגום „עפר יעקב" פירושו — „דעדקיא דבית יעקב".

[והוספת התרגום „דאמיר עליהון כו'" הוא ענין נוסף בפי' „עפר יעקב"־, ואינו מוכרח להבנת פשש"מ (שלכן רק רמזו רש"י ב„וכו'"), כמשנ"ת בארוכה בלקו"ש בלק תשנ"ג (ס"ב). וע"ש גם ההכרח בפשש"מ ד„עפר יעקב" אינו משל כ"א פירושו „דעדקיא דבית יעקב" (וראה גור"א כאן)].

40) חזקוני כאן.

וגם את"ל שאין כוונת התרגום דעפר הוא כינוי על קטנים כ"א שקטנים נמשלו לעפר מצד „שהם קטנים (ודקים) כמו עפר" (גור"א כאן. וכן משמע בראב"ם) — אין לפרש שע"ז קאי „וישא משלו", כי בפשטות „משלו" של בלעם קאי על השבח וברכה גופא, שבהמשל עצמו יש ענין של שבח וברכה על בנ"י.

41) שזהו הפירוש של „דעדקיא" („דק") — ראה אוה"ת פרשתנו ע' תתקל (וש"נ). ועוד.

---

*) ובקונטרס השגות על הרא"ם (לר' וידאל הצרפתי) שבסו"ס נימוקי שמואל, ועוד, שהם ב' פירושים בתרגום, „כי דרך אונקלוס לתרגם לפעמים הכתוב בב' פנים" (ומביא מפרש"י ויחי מט, יב).

מלשון[42] „עופר האילים"[43], וואס מיינט בחרות].

עאכו"כ לויטן צווייטן פירוש אין רש"י — „אין חשבון במצות שהם מקיימין בעפר", וואס לויט דעם פירוש איז דער טייטש פון „עפר" במובנו הפשוט, עפר ממש (נאר געמיינט די מצות וואס מ'איז מקיים בעפר[44]).

ועד"ז זיינען אויך די וועלטער „ומספר את רובע ישראל" ניט קיין משל — לויטן ערשטן פירוש אין רש"י (ע"פ התרגום) מיינט עס „ארבע (דגלים)", און לויטן צווייטן פירוש — „רביעותיהן".

די איינציקע וועלטער צווישן דברי בלעם, וועלכע קענען אויסגעטייטשט ווערן על דרך המשל, זיינען — „כי מראש צורים אראנו ומגבעות אשורנו"[45], און מהאי טעמא וויל רש"י ניט אננעמען צו טייטשן זיי בפשטות, נאר בדרך משל: „אני מסתכל בראשיתם כו' ואני רואה אותם מיוסדים וחזקים כצורים וגבעות הללו כו'".

ה. עפ"ז — אז רש"י'ס פירוש איז מיוסד אויף דעם הכרח צו טייטשן „מראש צורים" אלס משל — וועט אויך רעכט ווערן פאַרוואס רש"י קען ניט לערנען ווי דער מדרש אז „מראש צורים אלו אבות" (ע"ד ווי אין אנדערע פסוקים וואו די אבות ווערן אנגערופן „צור", „הרים") —

וואָרום וויבאלד אז דער וואָרט „צורים" איז (לפי המדרש) א כינוי (אין תורה) אויף די אבות, איז עס דאך ניט קיין משל (וואס ענינו איז א דוגמא פון אן אנדער זאך), נאר א נאמען[46] מיט וועלכן די אבות ווערן געהרופן.

דעריבער מוז רש"י לערנען אז די ווערטער „צורים" און „גבעות" האט בלעם געזאגט אלס משל אויף דער שטארקייט פון אידן, אז זיי זיינען „חזקים כצורים וגבעות הללו", ווי גשמית'דיקע צורים וגבעות[47].

ו. לויט דעם קען מען מבאר זיין נאך א פירוש רש"י תמוה בפרשתנו — בסיום נבואת בלעם: אויף „ראשית גוים עמלק"[48] איז רש"י מפרש „הוא קדם את כולם להלחם בישראל וכן תרגם אונקלוס[49] ואחריתו להאבד בידם שנאמר[50] תמחה את זכר עמלק".

דאַרף מען פאַרשטיין:

א) וואס איז דער הכרח ע"ד הפשט צו טייטשן „ראשית גוים עמלק" — „קדם את כולם להלחם בישראל", און ניט כפשוטו (כפירוש הרמב"ן) אז עמלק איז

---

42) בעה"ט כאן. וראה אוה"ת פרשתנו שם (וש"נ). וכ"כ בקונטרס השגות על הרא"ם הנ"ל (הערה 39 בשוה"ג).

43) שה"ש ב, ט (ובפרש"י שם). שם, יז. ועוד.

44) ואין זה משל כ"א רק „מקרא מסורס . . כאילו אמר מי מנה מה שעושה יעקב בעפר" (רא"ם כאן).

45) ראה גם ראב"ע לעיל כג, ז: המשל הוא כי מראש צורים אראנו (והוא כפירושו הב' כאן). אבל בפשטות כוינתו שמכאן מתחיל המשל, שהרי גם „מי מנה עפר יעקב" פירשו „שהוא רב כעפר הארץ".

46) ואף שהטעם שהאבות מכונים בתורה „הרים" הוא משום שנמשלו להרים, מצד הדמיון וההשוואה ל„הר" (דבר גבוה וחזק כו') — מ"מ, לאחרי שנעשה זה הכינוי שלהם שוב אינו בגדר משל. ובפרט לומר ע"ז „וישא משלו" (דבלעם).

47) ו„על ידי אבות ואמהות" שמוסיף רש"י נלמד ממש"נ „מראש", כנ"ל סעיף ג. ולהעיר מפרש"י לעיל פסוק ד: אבותיהם של אלו כו' ואני ערכתי כנגד כולן. וראה רש"י שם, ח (וכן מה שהביא בבחיי פסוק ז בשם רש"י).

48) כד, כ.

49) וכן פי' בתיב"ע, ת"י, ראב"ע, רשב"ם ועוד.

50) ס"פ תצא.

„בראש[51] העמים יחשב כי גבורים היו ואנשי חיל למלחמה" („ראשית" פון לשון משובח[52], און ווי מען געפינט אין פרש"י לעיל[53] „בשמים ראש — חשובים")[54]?

ב) פאַרוואָס ברענגט רש"י די ראי' אויף „ואחריתו עדי אובד" פון דעם שפעטערדיקן פסוק „תמחה את זכר עמלק" און ניט[55] פון פריערדיקן פסוק[56] „מחה אמחה את זכר עמלק"?

בפשטות איז דער טעם ווייל רש"י וויל ברענגען אַ ראי' אַז „ואחריתו להאבד בידם" (דורך אידן), און דערפאַר ברענגט ער די ראי' פון „תמחה את זכר עמלק"[57].

אַבער הא גופא איז ניט פאַרשטאַנדיק: פאַרוואָס דאַרף רש"י צולייגן דעם וואָרט „בידם" און זיין מוכרח צו ברענגען די ראי' פון שפעטערדיקן פסוק „תמחה גו'"? — אין פסוק שטייט דאָך נאָר „ואחריתו עדי אובד", ניט דערמאָנענדיק דורך וועמען, קען עס מיינען השם, „מחה אמחה"[58].

דער מהר"ל[59] איז מבאר אַז מען קען ניט זאָגן אַז „עדי אובד" מיינט „מעצמו", ווייל „א"כ מה ענינו אל ראשית גוים עמלק". דערפאַר זאָגט רש"י אַז דאָס וועט זיין „במלחמה עם ישראל".

אָבער דער תירוץ איז לכאורה ניט מספיק: דמנ"ל ההכרח, אַז כשם ווי „ראשית גוים" איז בשייכות צו (דער מלחמה מיט) אידן, דערפאַר מוז „ואחריתו עדי אובד" אויך געטייטשט ווערן אַזוי — דורך די אידן[58]? מען קען דאָך מפרש זיין פשוט, אַז היות עמלק איז געווען דער ערשטער צו מלחמה האָבן מיט אידן, וועט זיין עונש זיין „ואחריתו עדי אובד" — אַז ער וועט (אינגאַנצן) נאבד ווערן (ע"ד ווי עס שטייט ווייטער[60] בשייכות צו אַן אַנדער אומה „וגם הוא עדי אובד").

ז. ויש לומר הביאור בזה — ע"ד הנ"ל:

דער פסוק איז מקדים — „וירא את עמלק וישא משלו ויאמר ראשית גו'". איז ביי רש"י'ן קשה: לכאורה איז אין דעם פסוק ניטאָ קיין משל — די ווערטער „ראשית גוים עמלק" זיינען פשוט און קלאָר, אַז עמלק איז דער „ראשית", דער ערשטער משובח (איז שטאַרקייט) פון אַלע גוים: „ואחריתו" — און זיין סוף וועט זיין „עדי אובד"!

דערפאַר איז רש"י מפרש „ראשית גוים עמלק" — „הוא קדם את כולם להלחם בישראל", אַז „ראשית גוים" מיינט דאָ ניט במובנו הפשוט, נאָר דאָס איז אָ תואר וואָס ברענגט אַרויס בדרך משל אַן אַנדער זאַך בעמלק, וועלכער ליגט ניט אין פשטות פון די ווערטער —

---

51) ל' הרמב"ן. — בראב"ע כתב על פירוש זה „ולא הי' כן", אבל אינו מביא ראי' לדבריו. וברמב"ן: ולולי כן (שהיו גבורים) לא עלה בלבו לבוא להלחם בישראל ולא הוצרך משה לבחור אנשים כו'.

52) רמב"ן שם.

53) תשא ל, כג (הובא ברמב"ן. והביא שם עוד פסוקים לראי'. ע"ש).

54) אבל י"ל כי ע"פ פשש"מ מסתבר שיש בדברי בלעם אלו איזו שייכות עם בנ"י (וראה רש"י פסוק כב). ולכן פרש"י „הוא קדם כו' להלחם בישראל".

55) כברמב"ן ובחיי.

56) בשלח יז, יד.

57) ראה רא"ם ושפ"ח כאן.

58) והרי גם בת"א (וכן ברשב"ם, בחיי ועוד — שפירשו תחילת הכתוב כהתרגום) ליתא הדגשה זו („בידם"). אבל באברבנאל „שעל ידי ישראל כו'". וראה ראב"ע עה"פ.

59) גו"א כאן.

60) כד, כד.

„ראשית גוים" איז מרמז דאָס וואָס „הוא קדם את כולם להלחם בישראל" — און דערפאַר פאַסט דערויף דער לשון „וישא משלו ויאמר"[61].

און דערמיט איז אויך מובן דער המשך אין רש"י — „ואחריתו להאבד בידם": וויבאַלד אַז „ראשית גוים עמלק" איז אַ משל וואָס ווייזט אויף אַן ענין מיוחד, והיינו בשייכות צו די אידן כנ"ל, איז מסתבר, אַז אויך דער המשך „ואח־ריתו" איז מובנו (ניט (נאַר) כפשוטו: „זיין סוף", נאַר) אַ משל צו אַנדייטן אויף אַן ענין חדש.

און וויבאַלד אַז דער מובן פון „ראשית . . ואחריתו" איז אַ משל, לייגט זיך צו זאָגן, אַז ביידע זיינען אַ משל בשייכות צו דעם זעלבן ענין, ס'איז דער „ראשית" און „אחרית" פון איין ענין[62], מלחמת עמלק וישראל.

— דערפאַר איז רש"י מדייק „ואח־ריתו להאבד בידם": „ואחריתו" איז ווי אַן אויספיר־ענין פון „ראשית", אַז עמלק איז געווען דער „ראשית" במלחמה, צו אַנפאַלן אויף די אידן, וועט זיין „אחרית" זיין — „להאבד בידם" במלחמה.

ח. פון דעם ביאור הנ"ל — אַז לויט רש"י איז „מראש צורים" אַ משל — קומט צו אַ געשמאַקער ענין אין „יינה של תורה" שבפירוש רש"י:

די נויטיקייט פון אַ משל איז דוקא ווען מען רעדט וועגן אַן ענין (הכי) עמוק[63], וואָס דעם ענין כמו שהוא לעצמו קען מען ניט מצייר ומסביר זיין. דערפאַר גיט מען דערויף אַ משל — מ'געפינט אַ צווייטן ענין אין וועלכן מ'קען האָבן אַ השגה וציור, וואָס זיין תוכן איז כעין ומעין הנמשל, און דורכ־דעם באַקומט מען אַ (קצת) הבנה אין דעם נמשל.

ועד"ז בעניננו: דאָס וואָס בלעם האָט געזאָגט אַז אידן זיינען „חזקים כצורים וגבעות הללו" איז בלויז אַ משל — ווייל דער אמת'ער חוזק ותוקף פון אידן (וועלכן זיי באַקומען „על ידי אבות ואמהות") איז גאַר ניט בערך דעם חוזק פון „צורים וגבעות", ס'איז אַ חוזק אין וועלכן בלק קען קיין ציור ניט האָבן — נאַר כדי ער זאָל האָבן אַ קצת השגה ותפיסא אין דעם, האָט מען אים גע־געבן אַ משל פון „צורים וגבעות הללו".

ט. די הסברה אין דעם:

די אמת'ע שטאַרקייט פון אַן אידן זיינען — ניט „הידים (ידי עשיו)", כח הגוף ועוצם ידו, נאַר זיינע רוחניות, כחות הנשמה, ובעיקר כח המסירת נפש שלו, וועלכער איבערוועלטיקט אַלע זיינע כוחות (אויך די גשמיות'דיקע, „הידים") — ער איז דאָך מוסר דאָס אַלעס,

ובמדריגות הנשמה, איז דאָס, ווי דער צ"צ[64] איז דאָס מבאר: „ראש צורים" איז מרמז אויף דער מדריגה אין נשמה פון וועלכער יעדער איד האָט די גרייטקייט „למסור נפשו על קידוש השם בלי שום

---

61) ראה גם ראב"ע עה"פ „ורמשל ראשית גוים ופירושו כי היא הגוי הנלחם עם ישראל בראשונה". יצע"ק במש"נ (פסוק כג) „וישא משלו", שלכאורה לפי פרש"י אין משל בפסוקים כג־כד! [ויבראב"ע שם, שהמשל „הוא יצים מיד כתים", ולכאורה היא כהי"א שהביא „שפירושי . . כי דמם לציים כי". אבל בפרש"י שם פי' „צים" — „ספינות גדולות", „ויעברו כתיים . . בבירניות גדולות על אשור" (רש"י שם, כג/ו).

62) יעפ"ז ויתקן זה שרש"י כותב „ואחריתו להאבד בידם" בד"ה ראשית גוים (ולא בד"ה בפ"ע).

63) ראה ס' הליקוטים דא"ח דהצ"צ ערך משל, ש"ב.

64) אוה"ת פרשתנו ע' תתקז.

טעם ודעת . . ולכן נקרא ראש צורים שהוא בחי׳ חזקה מאד״. דער תוקף פון אַ אידן איז זיין אמונה בה׳, אויף וועלכער אַ איד איז מוכן צו גיין אויף מסירת נפש[65] על קידוש ה׳ „שלא לכפור בה׳ אחד״[66], און אין אַן אופן „כאלו הוא דבר שאי אפשר כלל לכפור בה׳ אחד״[66].

און דאַס איז וואָס רש״י זאָגט „אני מסתכל בראשיתם כו׳ רואה אותם מיו־סדים וחזקים . . על ידי אבות ואמהות״ — ווייל דער „חוזק״ פון מסירת נפש על קידוש ה׳ האָט מען בירושה פון די אבות[67] (ואמהות),

וואָס אַט דער תוקף פון מסירת נפש איז פונקט דער היפך פון דעם מושג פון „תוקף״ בשייכות צו עניני העולם: דער גדר פון וועלט איז — פאַראַנענקייט ומציאות, און אַ שטאַרקע זאַך אין וועלט מיינט, אַז די מציאות פון דער זאַך איז בתוקף: אַבער מסירת נפש איז ענינה, פאַרקערט, מען איז זיך לגמרי מבטל, מען גיט זיך אינגאַנצן אַוועק צום אויבערשטן.

און דערפאַר איז דער אַלטער רבי מבאר[66] אַז דער כח אויף מסירת נפש קומט מצד דעם וואָס „ה׳ אחד״ איז מאיר ביי יעדער אידן (אין נשמה, וואָס איז אַ „חלק אלקה ממעל ממש״[68]), וואָס דערפון איז אין אידן ענין האמונה ומסירת נפש. ווייל מסירת נפש איז היפך פון דעם טבע הנברא — אַ נברא טוט ניט אַ זאַך דורך וועלכער עד (זיין מציאות) ווערט אויס — נאָר דאָס איז אַ ג־טלעכער כח און שטאַרקייט.

און דאָס איז דער המשך אין פסוק: „כי מראש צורים אראנו גו׳ הן עם לבדד ישכון ובגוים לא יתחשב״ — דער חוזק פון אידן („צורים״) איז אין אַן אופן וואָס מאַכט זיי אינגאַנצן „לבדד״, (העכער, ביז — לגמרי), ניט אין דעם גדר פון אַלע פעלקער, „ובגוים לא יתחשב״[69].

יו״ד. און דאָס איז די הסברה אין דברי רש״י „אני מסתכל בראשיתם כו׳ ואני רואה אותם (אידן) מיוסדים וח־זקים . . על ידי אבות ואמהות״ — אַז דער תוקף פון די אבות ואמהות ווערט איבערגעגעבן צו אידן (עד סוף כל הדורות), אַן שינויים:

ווען עס וואָלט זיך גערעדט וועגן אַ שטאַרקייט אַלס נברא, איז ניט שייך אַז דער חוזק זאָל איבערגעגעבן ווערן מדור דור אין דעם זעלבן אופן: ע״פ טבע ווערט אַ זאַך בהמשך הזמן שוואַ־כער און שוואַכער.

וויבאַלד אַבער אַז דער חוזק פון די אבות ואמהות נעמט זיך דערפון וואָס

---

65) ראה תורת אדה״ז (קונטרס לימוד החסידות פ״ג. וראה בהנסמן שם) ד„איתן הוא התוקף דנשמה הבא בגילוי בהכח דמס״נ״. וראה גם אוה״ת שם ע׳ תתקו.

66) תניא ספי״ח.

67) ראה תניא פי״ח (ואילך) בביאור זה שהאהבה מסותרת שבלב כל ישראל היא ירושה לנו מאבותינו (וע״ש השייכות לענין האמונה ומסירת נפש). וראה היום יום כא אלול. ג׳ מרחשון. ועוד. ולהעיר ג״כ מהמבואר דאברהם אבינו פתח את הצינור דמסירת נפש (סה״מ תרע״ח ע׳ רפג. וראה לקו״ש ח״כ ע׳ 5־74, יש״נ).

68) תניא רפ״ב. ובפרטיות יותר בחי׳ חכמה שבנפש — תניא פי״ח. אוה״ת שם ע׳ תתקו־ז. ובכ״מ.

69) ראה רלב״ג כאן: להורות שאין יחס בין ישראל ובין שאר האומות. וראה בחיי ועוד (עה״פ). ויש לקשרו עם פרש״י עה״פ „לבדד״ — „כתרגומו״ (ירושה דלעת״ל), „ובגוים לא יתחשב . . לא יהיו נעשיו כלה עם שאר האומות״, כי מצד זה שבנ״י הם „צורים״ (כי מאיר בהם „ה׳ אחד״) יש בהם ענין הנצחיות.

אין זיי האָט מאיר געווען „ה' אחד" — און דאָס גיט זיך איבער בירושה „לב־ניהם אחריהם עד עולם"[70] — איז אין דעם ניטאָ קיינע שינויים, דאָס גיט זיך איבער מיט דעם זעלבן תוקף צו יעדער איד עד סוף כל הדורות, אין אַן אופן פון „לא שניתי".

70) לשון התניא רפי"ח.

(משיחת ש"פ חו"ב תשל"ב)